

Shiraz University
RiCeST
ISC

ISSN: 2008-7926

Journal of

Legal Studies

Vol. 18, Issue 3, Autumn 2026

JLS

Journal of Legal Studies

Journal Homepage: <https://jls.shirazu.ac.ir/>
doi: <https://10.22099/JLS.2026.54012.5375>

Research Article

The Dialectic of "Fair and Equitable Treatment" and "Sustainable Development" in International Investment Arbitration Procedure

Mohammad Ali Bahmaei^{1*}, Mohammad Mehdi Hooshmand²

1. Assistant Prof., Department of International Trade Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

2. PhD student in Oil and Gas Law, Department of International Trade Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Article history:

Received: 16-08-2025

Accepted: 24-02-2026

Abstract

Introduction

Today, fair and equitable treatment has become the most frequently referenced concept in investment disputes, as it is a standard that is very closely related to practical issues. Indeed, many international disputes have been based on violations of the fair and equitable treatment standard. The studies on the effects of investment liberalization have intensified with the rapid growth of the international investment regime, with concerns that the investment protection regime may undermine the sovereign right of the host state to regulate in the public interest, including environmental protection and economic growth.

Please cite this article as:

Bahmaei, M., Hooshmand, M.M (2026). The Dialectic of "Fair and Equitable Treatment" and "Sustainable Development" in International Investment Arbitration Procedure. *Journal of Legal Studies*, 18(3), 105-140. doi: <https://10.22099/JLS.2026.54012.5375>

* Corresponding author:

E-mail address: ma-bahmaei@sbu.ac.ir

Copyright: C 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Methods

To structure this research, first, the patterns and methods of standard analysis of fair and equitable treatment in the legal and economic relations of actors in the field of international investment are analyzed; then the evolution of the identification and paradigm of the function and conceptualization of sustainable development is evaluated, and through these topics, the commonalities and overlaps between "fair and equitable treatment" and "sustainable development" will be examined and evaluated. Finally, in light of the achievements of the studies conducted, the relative weight of sustainable development in international investment law will be analyzed. To this end, we analyzed the relevant legal foundations with a library approach and a case study tool, and analyzed investment arbitration decisions related to sustainable development concerns and what was in line with the assessment of this issue.

Results and discussion

In this study, carefully considering the fact that sustainable development in its environmental and economic dimensions are two sides of the same coin, it was proven that the claims filed by investors against the government are mainly related to the sectors that are directly related to the sustainable development of the host countries. In investment arbitration, fair and equitable treatment includes a commitment to justice in accordance with the principle of fair hearing, the absence of discrimination and unilateral and arbitrary decisions, compliance with good faith, proportionality, consistency and transparency in performance towards foreign investors, as well as consideration of their legitimate expectations. The precise list of sub-clauses of the fair and equitable treatment standard may vary from case to case. However, despite these differences, its components are somewhat consistent and integrated across cases. Therefore, the evolution of foreign investment arbitration law also shows that the fair and equitable treatment standard has become the main tool for foreign investors to bring claims against host countries. Therefore, analyzing how the "fair and equitable treatment standard" and "sustainable development" interact with each other plays a fundamental role in the conceptual foundation of this standard. This research sought to find an answer to the question of how the analytical paradigm of arbitral

tribunals regarding the interaction of the fair and equitable treatment standard and sustainable development is formulated and applied, and to what extent sustainable development can be considered as a tool for interpreting fair and equitable treatment in investment arbitration practice. In other words, to what extent this standard is compatible with the ideas of sustainable development.

Conclusions

There is a growing consensus in the current legal order that investor-state disputes can involve broader issues that cover public interest issues. For example, where governments seek to implement environmental policies, they should consider that these policies are in the public interest and should be considered as a justifying factor. For a legal system that examines and assesses issues related to the national and international aspects of foreign investment to be effective and legitimate, it cannot operate in isolation from other areas of international law. Investment tribunals should not operate in isolation from other principles of international law. The breadth and flexibility of the conceptual structure of the fair and equitable treatment standard appear to provide ample opportunity for a comprehensive approach to balancing the interests of investors and host countries.

Keywords: Fair and Equitable Treatment, Sustainable Development, International Investment Law, International Investment Arbitration, International Environmental Law.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict.

مقاله پژوهشی

دیالکتیک «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار» در روبه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی

محمدعلی بهمنی^۱، محمد مهدی هوشمند^۲

۱. استادیار، گروه حقوق تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
۲. دانشجوی دوره دکتری حقوق نفت و گاز، گروه حقوق تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۵

اطلاعات مقاله

چکیده

مباحث پیرامون آثار آزادسازی سرمایه‌گذاری با رشد سریع رژیم سرمایه‌گذاری بین‌المللی تشدید شده است. با عنایت به این موضوع، بیم این می‌رود که رژیم حمایت از سرمایه‌گذاری به عنوان عامل محرکه کلیدی رشد و توسعه اقتصادی کشورها به حق حاکمیت دولت میزبان برای تنظیم مقررات در راستای منافع عمومی از جمله توسعه پایدار لطمه وارد کند. امروزه دعوای مطروحه از طرف سرمایه‌گذاران علیه دولت عمدتاً به بخش‌هایی مربوط می‌شود که مستقیماً با توسعه پایدار کشورهای میزبان مرتبط هستند. سیر تطور حقوق داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه به ابزار اصلی سرمایه‌گذاران خارجی برای طرح ادعا علیه کشورهای میزبان تبدیل شده است. بنابراین، تحلیل چگونگی ارتباط و کنش‌گری متقابل «استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه

استناد به این مقاله:

بهمنی، محمدعلی و هوشمند، محمد مهدی (۱۴۰۵). دیالکتیک «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار» در روبه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی. *مجله مطالعات حقوقی*. ۱۸. (۳). ۱۴۰-۱۰۵.

E-mail address: ma-bahmaei@sbu.ac.ir

* نویسنده مسئول:

Copyright: C 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

پایدار» با یکدیگر در پایه‌گذاری مفهومی این استاندارد نقش اساسی را ایفا می‌کند. هدف از این پژوهش نیز بررسی جنبه‌های توسعه پایدار به عنوان معیاری در تفسیر استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه در داوری‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی است. پرسش این پژوهش آن است که پارادایم تحلیلی دیوان‌های داوری در خصوص تاثیر متقابل استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار چگونه صورت‌بندی شده و به کار گرفته می‌شود. بدین منظور به تجزیه و تحلیل آراء داوری سرمایه‌گذاری مرتبط با دغدغه‌های توسعه پایدار و آنچه در راستای ارزیابی این موضوع است، پرداخته می‌شود. این مقاله با این دیدگاه به پایان می‌رسد که ظاهراً گستردگی و در عین حال انعطاف ساختار مفهومی استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه فرصت کافی جهت اتخاذ رویکردی جامع در ایجاد تعادل بین منافع سرمایه‌گذاران و کشورهای میزبان فراهم می‌کند.

واژگان کلیدی: رفتار عادلانه و منصفانه، توسعه پایدار، حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری، داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی، حقوق بین‌الملل محیط زیست.

تعارض منافع: این مقاله مشمول هیچ‌گونه تعارض منافع نیست.

اصول اخلاقی: نویسندگان مقاله، تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک‌بار مقاله، تکرار پژوهش‌های دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شوندگان است، رعایت کرده‌اند. تالیف این مقاله به هوش مصنوعی داده نشده است.

سرآغاز

امروزه رفتار عادلانه و منصفانه، تبدیل به مفهومی شده که در اختلافات ناشی از موضوع سرمایه‌گذاری، بیشترین ارجاع و استناد به آن صورت می‌گیرد؛ زیرا این مفهوم، استاندارد است که با موضوعات عملی ارتباط بسیار زیادی دارد. به‌واقع بسیاری از شکایت‌های مطروحه در مراجع بین‌المللی که با موفقیت همراه بوده، بر مبنای نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه پایه‌گذاری شده است (Dolzer & Schreuer, 2012: 198). استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، اغلب به‌عنوان یک ابزار همه‌منظوره ظاهر می‌شود تا شکاف‌های باقی‌مانده توسط استانداردهای خاص‌تر حمایت از سرمایه‌گذاری را پوشش دهد یا دیگر استدلال‌های خواهان در مورد سایر استانداردها را تقویت کند (Kläger, 2010: 443). اگرچه مفهوم رفتار عادلانه و منصفانه بیش از نیم‌قرن است که در اسناد ظاهر شده است، اما معنای آن تاکنون و علی‌رغم تفسیر سیستماتیک دیوان‌ها، مبهم باقی مانده است (Schreuer, 2005: 385). در رویه داوری سرمایه‌گذاری، رفتار عادلانه و منصفانه شامل تعهد به برقراری عدالت مطابق با اصل رسیدگی عادلانه^۱، فقدان تبعیض و تصمیم‌گیری‌های یک‌جانبه و خودسرانه، رعایت حسن نیت، تناسب، انسجام و شفافیت در عملکرد مقابل سرمایه‌گذار خارجی و همچنین در نظر گرفتن انتظارات مشروع وی شناخته شده است. فهرست دقیق زیرشاخه‌های استاندارد حمایتی رفتار عادلانه و منصفانه، می‌تواند در هر پرونده نسبت به پرونده دیگر متفاوت باشد؛ اما با وجود این تفاوت‌ها، اجزای تشکیل‌دهنده آن در پرونده‌های مختلف تا حدودی همسان و یکپارچه هستند. ناتوانی دولت میزبان در رعایت هر یک از تضامین، منجر به نقض تعهد به رفتار عادلانه و منصفانه شده و نتیجتاً، مسئولیت بین‌المللی دولت را به همراه دارد (فرج مهرابی، ۱۳۹۹: ۴۹).

از سوی دیگر، توسعه پایدار در حقوق بین‌الملل، مفهومی کاملاً جاافتاده است. متداول‌ترین تعریف از توسعه پایدار، سال ۱۹۸۷ میلادی از طریق کمیسیون جهانی در خصوص محیط‌زیست و توسعه، وارد گفتمان سیاسی جهان شد. با گزارشی که از طریق این کمیسیون صادر شد که معروف به گزارش «برونتلند» است، مفهوم توسعه پایدار در گستره وسیعی از مسائل به کار برده شد و به ابزار و شیوه‌ای برای نگرش به مسائل متفاوت تبدیل شد. طبق این گزارش، توسعه پایدار، توسعه‌ای است که «نیازهای زمان حال را بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای برآوردن نیازهای خود برآورده می‌کند» (Commission on Environment and UN Report of the World, 1987 Development)؛ به عبارت ساده، توسعه پایدار به الگوی توسعه اقتصادی اشاره دارد که در آن، از منابع به‌گونه‌ای استفاده می‌شود که نیازهای انسان برآورده شود و در عین حال، محیط‌زیست نیز حفظ شود تا منابع نه‌تنها نیازهای نسل حاضر؛ بلکه نیازهای نسل آینده را نیز تأمین کند. توسعه پایدار اگرچه در ابتدا، به‌عنوان یک عبارت پر سروصدا برای درک هدف سیاست حفاظت از محیط‌زیست ظاهر شد، اما در دو دهه گذشته به‌طور فزاینده‌ای دیدگاه‌های توسعه‌ای دیگری را به نمایش گذاشته است. حداقل از زمان اجلاس جهانی برای توسعه پایدار در سال ۲۰۰۲، این مفهوم به‌عنوان یک اصطلاح در معنای وسیع آن به کار گرفته شده است که شامل ایده‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز می‌شود (UN, Johannesburg Declaration on Sustainable Development, 2002: 5)؛ بنابراین، چتر وسیع توسعه پایدار با هدف رسیدگی به مشکلات زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی به‌طور هم‌زمان و به دنبال ایجاد فرآیندی از توسعه است که به‌طور متقابل توسط هر سه ستون این مفهوم تقویت می‌شود (Cordonier Segger & Khalfan, 2005:15). این پژوهش، با هدف واکاوی دیالکتیک مفهوم «رفتار عادلانه و منصفانه» در رویه‌های داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی، بر این فرض استوار است که درک کامل این تحولات حقوقی، مستلزم شناخت ریشه‌های فلسفی و تاریخی آن است؛ بنابراین، مرور ادبیات حاضر، با عبور از توصیف صرف

منابع متأخر، با نگاهی به گذشته، پیوند ژرف موضوع را با سنت‌های فکری بنیادین ترسیم می‌کند. مفهوم رفتار عادلانه و منصفانه در داوری‌های سرمایه‌گذاری، اگرچه در دهه‌های اخیر به یکی از اصول محوری تعهدات دولت‌های میزبان تبدیل شده است، اما ریشه‌های آن را باید در اندیشه‌های کلاسیک عدالت و انصاف جست‌وجو کرد. برداشت‌های اولیه از عدالت در آثار ارسطو، به‌ویژه تمایز او میان عدالت توزیعی و اصلاحی و نیز در نظریه عدالت به‌مثابه انصاف جان رالز، زمینه‌ساز درک مدرن از رفتار عادلانه در روابط حقوقی شده‌اند. ارسطو با تأکید بر طبیعت اشیا و به‌طور خاص، طبیعت تاریخی اجتماعی انسان یا همان فوسیس انسانی، به‌عنوان منشأ اعتبار امر درست، درواقع، از بحران و چالش چگونگی تعامل عبور کرده است؛ زیرا این طبیعت انسانی، ماهیتی تکاملی دارد و نوعی از ایدئالیسم درون آن وجود دارد و همین ایدئالیسم، باقی نماندن در هست و گذار از هست به باید را تضمین می‌کند (شهابی، ۱۴۰۴: ۲۳۸).

جهت حفظ نظم عمومی در اجتماع، نیازمند وضع قوانین و مقررات هستیم تا از هرج‌ومرج و اصطکاک منافع جلوگیری شود. لیکن جوامع با سرعتی شگرف در حال تغییر و دگرگونی بوده و همواره، شاهد بروز شرایط و اوضاع و احوال تازه‌ای هستیم که مقررات قابلیت همسویی دائم با آن‌ها را ندارند (محمدی مقدم و همکاران، ۱۴۰۴: ۳۴۲). افزون بر این، در حقوق بین‌الملل عمومی، آثار بنیادینی چون فردریک مان و ایان براونلی پیوند میان اصول کلی انصاف، حسن نیت و استاندارد حداقلی رفتار با بیگانگان را روشن ساخته‌اند. از همین بستر تاریخی بود که مفهوم رفتار منصفانه و عادلانه، نخست در رأی معروف نیبر علیه مکزیک در سال ۱۹۲۶ به‌عنوان معیاری از حداقل رفتار منصفانه در حقوق عرفی بین‌الملل شکل گرفت و سپس در رویه‌های داوری معاصر، نظیر پرونده‌های تکمد علیه مکزیک و وست منجمنت علیه مکزیک، به تفصیل تبیین و گسترش یافت. بدین‌سان، تحلیل حاضر بر آن است تا با اتکا به این مبانی نظری و تاریخی، دیالکتیک رفتار عادلانه و منصفانه را در پرتو تحولات دگرگونی و

رویه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی بازخوانی کند. هدف این مقاله، تمرکز بر جنبه توسعه پایدار به‌عنوان معیاری برای تفسیر استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه است. با این دیدگاه، این مقاله به تحلیل چگونگی ارتباط اصل رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار با یکدیگر در بنیان‌گذاری مفهومی می‌پردازد. با این حال، فرآیند و نحوه تفسیر تعهدات رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار در موافقت‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه سرمایه‌گذاری، به‌طور مفصل در کتب و آثار مورد بررسی قرار گرفته است و به‌طور خاص نیز در برخی مقالات به تجزیه و تحلیل آن پرداخته شده است (پیری و آزادی، ۱۴۰۱)؛ لذا با عنایت به این موضوع و همچنین خروج موضوعی از محتوای این پژوهش، در ادامه به مسائلی از این دست پرداخته نمی‌شود. در خصوص تفاوت این پژوهش و سایر آثار علمی نزدیک به این موضوع بایستی بیان داشت که مرز این اختلاف، تفاوت میان چگونگی «تعامل» و «بازشناسی پارادایم و روش‌شناسی مواجهه این دو پدیده» است. این پژوهش از نوع بنیادی و تحلیلی - توصیفی است و با رویکردی کیفی انجام شده است. در گام نخست، چارچوب نظری تحقیق از طریق مطالعه آثار کلاسیک و معاصر در حوزه عدالت، انصاف و استاندارد رفتار منصفانه در حقوق بین‌الملل استخراج شد تا مبنای مفهومی پژوهش روشن شود. در مرحله دوم، به شیوه تحلیل اسنادی، متن معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری و رویه داوری‌های شاخص بین‌المللی مانند CMS v. Waste Management v. Mexico، Tecmed v. Mexico و Argentina و دیگر پرونده‌های مشابه بررسی شد تا مصادیق تفسیر و اعمال استاندارد رفتار منصفانه و عادلانه تحلیل شود. در مرحله سوم، با بهره‌گیری از روش تحلیل تطبیقی، رویه داوری و دیدگاه‌های دکتربین با یکدیگر مقایسه شدند تا روند تحول و دیالکتیک میان دو مفهوم عدالت و انصاف در داوری سرمایه‌گذاری آشکار شود. انتخاب این روش، به دلیل ماهیت نظری و تفسیر محور موضوع بوده است، زیرا بررسی مفاهیم هنجاری مانند عدالت و انصاف، مستلزم تحلیل عمیق متون و رویه‌ها به‌جای سنجش آماری یا تجربی است. بدین ترتیب، روش پژوهش حاضر امکان

می‌دهد تا پیوندی نظام‌مند میان مبانی نظری و مصادیق عملی رفتار منصفانه و عادلانه برقرار شود. به هر روی در این پژوهش با ارجاع به آرای داوری، بر این موضوع تمرکز خواهد شد که آیا دیوان‌ها بند رفتار عادلانه و منصفانه را به‌عنوان بیان هدف توسعه پایدار تفسیر کرده‌اند؟ و تا چه حد استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه مندرج در معاهدات با ایده‌های توسعه پایدار سازگار است؟ در راستای ساختاربندی این پژوهش ابتدا الگوها و روش‌های تحلیل استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه در روابط حقوقی و اقتصادی بازیگران عرصه سرمایه‌گذاری بین‌المللی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، سپس سیر تطور شناسایی و الگوواره کارکرد و مفهوم‌سازی توسعه پایدار را در حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق بین‌الملل محیط‌زیست مورد ارزیابی قرار گرفته و از طریق این دو مطلب، اشتراکات و همپوشانی میان «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار» موردبررسی و ارزیابی قرار خواهد گرفت. نهایتاً، اصول توسعه پایدار در رویه داوری سرمایه‌گذاری، مورد موشکافی تحلیلی قرار می‌گیرد و در انتها با عنایت به دستاوردهای مطالعاتی انجام شده، وزن نسبی توسعه پایدار در حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

۱. پارادایم تحلیلی مفاهیم «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار»

مفاهیم «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار» در دو دهه گذشته به سرعت توسعه یافته‌اند. اصول تفسیری متری که عمدتاً از طریق آرای داوری توسعه پیدا کرده‌اند، این دو مفهوم را به‌صورت اصل و استاندارد در گستره حقوق بین‌الملل نمایان می‌سازد. برخی از آرای داوری، استانداردها را به صلاحدید خود تفسیر می‌کنند و برخی سعی دارند مسائل و نگرانی‌های معاصر را مورد توجه قرار دهند و عناصر بیشتری به محتوای استاندارد اضافه کنند. شیوه‌های تفسیری جدیدی در واکنش به ایرادهای اشکال سنتی تفسیر قرارداد مطرح شده است: پاره‌ای از این تفاسیر، بیانگر دغدغه‌های فردگرایانه و اعمال اصل حاکمیت اراده و رفع اشکال‌های تفسیرهای تحت‌اللفظی بوده‌اند؛ اما پاره‌ای

دیگر از تفاسیر، قرارداد را موجودی اجتماعی می‌دانند و معتقدند اگر آزادی قرارداد، صرفاً محدود به قصد مشترک طرفین باشد و دیگر اوضاع و احوال حاکم بر قرارداد نادیده گرفته شود، در پاره‌ای موارد موجب برهم خوردن نظم و حسن جریان امور و زوال کارایی و مغایر با ارزش‌های اجتماعی خواهد شد (رشوند بوکانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۰۲).

۱-۱. پارادایم تحلیلی استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه

در تفسیر و تحلیل استانداردهای رفتاری حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری، اولین دیوان‌های داوری مکرراً به حقوق بین‌الملل عرفی و اصول تثبیت شده حقوق بین‌الملل در رابطه با رفتار با بیگانگان تکیه کردند. برای نمونه، مهم‌ترین رأی در این خصوص مربوط به پرونده نییر علیه مکزیک^۱ است. این دیوان در خصوص حداقل استاندارد بین‌المللی بیان می‌دارد: «رفتار با بیگانگان برای اینکه یک تخلف بین‌المللی تلقی شود، باید عملی ظالمانه، همراه با سوءنیت، قصور عمدی در انجام وظیفه یا عدم کافی بودن اقدامات دولت در حدی پایین‌تر از سطح استاندارد بین‌المللی باشد که هر فرد بی‌طرف و متعارفی ناکافی بودن آن را احراز کند». گرچه این رأی، شفافیتی به مسئله حداقل استانداردهای بین‌المللی و علی‌الخصوص رفتار عادلانه و منصفانه نداده است، اما به هر حال معیارهای کلی اولیه تفسیر این استاندارد را ارائه کرده است. در نتیجه، با توجه به روش اولین دیوان‌های داوری، بخصوص دیوان نییر، اصول تفسیر رفتار عادلانه و منصفانه از حقوق بین‌الملل عرفی یا یک اصل کلی حقوقی مشتق شده است. با گذشت زمان، این اصول تثبیت شده به سیستم حقوق بین‌الملل معاهدات نیز نفوذ کرد که معمولاً در ماده‌ای مشخص در موافقت‌نامه‌های مختلف بیان می‌شوند (Kläger, 2011: 278). علاوه بر این، بیان این اصول در تفسیر استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، منجر

1. Neer and Neer (U.S.A.) v. United Mexican States, General Claims Commission US-Mexico, 15 October 1926.

به تکامل آن از طریق رویه داوری می‌شود و درواقع، محتوای هنجاری استاندارد را شکل می‌دهد. دیوان در قضیه بی‌واتر علیه تانزانیا خاطرنشان ساخت که عدم تعریف رفتار عادلانه و منصفانه در معاهده، به دیوان در تفسیر آن «فرصت زیادی» می‌دهد.^۱ همچنین دیوان در قضیه تلکام و دیگران علیه قزاقستان به ابهام این استاندارد پرداخته و اظهار داشت که این استاندارد، در معاهدات «عمداً مبهم است تا به دیوان‌ها امکان بیان طیف وسیعی از اصول برای دستیابی به هدف معاهده در اختلافات خاص را بدهد».^۲ به هر حال، علیرغم فقدان معنای دقیق این استاندارد، قواعد رو به رشد و آرا و آثار علمی در مورد رفتار عادلانه و منصفانه، اصول گسترده‌ای را در راستای تحلیل این استاندارد ایجاد کرده‌اند (Tudor, 2008)؛ این اصول مبتنی بر موقعیت‌های واقعی است که بر اساس آن، دیوان‌های داوری نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه را ثابت کرده‌اند. پارادایم تحلیلی رفتار عادلانه و منصفانه شامل حسن نیت، تعهد به حفاظت کامل و امنیت^۳، نفی عدالت و روند دادرسی عادلانه^۴، عدم تبعیض^۵، شفافیت و ثبات^۶ و

1. Biwater Guff (Tanzania) Ltd. vs United Republic of Tanzania, ICSID Case No. ARB/05/22 at Para 592 (Award 24 July 2008).
2. Rumeli Telekom A.S. and Telsim Mobil Telekomikasyon Hizmetleri A.S. vs Kazakhstan, ICSID Case No. ARB/05/16 (Award July 29, 2008), para 583.
3. Tecnicas Medioambientales Tecmed, S.A vs United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/02, at Para 153, (Award 29 May, 2003); Mondev International Ltd vs United States of America, ICSID Case No. ARB (AF)/99/2, at Para 116 (Award 11 October, 2002); The Loewen Group Inc and Raymond L. Loewen vs United States, at Para 132 (Final Award 26 June, 2003); Genin, Eastern Credit Ltd., Inc. and AS Baltoil vs Republic of Estonia (Genin), at Para 371 (Award 25 June, 2001) 6 ICSID Reports 241; Duke Energy Electroquil Partners vs Republic of Ecuador, ICSID Case No. ARB/04/19, at Para 341 (Award August 18, 2008); LG&E Energy Corp. vs The Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/02/1, Decision on Liability, at Para 129 (Award October 3, 2006);
4. Metaclad Corporation vs Mexico, ICSID Case No. ARB (AF)/97/1, at Para 9 (Award 30 August, 2000); Tecmed at Para 162; Mondev, at Para 96.
5. MTD Equity Sdn. Bhd. And MTD Chile S.A vs Republic of Chile, ICSID Case No. ARB/01/7, (Award 25 May, 2004).
6. Tecmed, at Para 167.

انتظارات مشروع است.^۱ اخیراً علاوه بر این دسته‌بندی‌ها، استدلال جدیدی در دیوان‌ها مطرح شده است؛ این استدلال‌ها بر اساس عوامل ظرفیت کشور در حال توسعه،^۲ بحران اقتصادی کشور (4: 2010 Forji & 637: 2007 Waibel)، رفتار سرمایه‌گذاران و تناسب^۳ است. همه این اصول کلی که در بالا ذکر شد، در چارچوب اختلافات سرمایه‌گذاری برای کمک به دیوان‌ها در تحلیل استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه پدید آمده‌اند. رفتار عادلانه و منصفانه، با بخش‌هایی از اقتصاد سروکار دارد که در آن، توسعه پایدار محل توجه است؛ مانند تأمین گاز و آب، صنایع شیمیایی و مدیریت و بازیافت زباله. ادغام اصل توسعه پایدار در استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، ایده نسبتاً جدیدی است که هنوز به‌طور کامل توسط دیوان‌های داوری بررسی نشده است. با این حال، برخی از دیوان‌های داوری در رسیدگی به ادعای نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه به جنبه‌های مختلف توسعه پایدار پرداخته‌اند.

۲-۱. شناسایی و پارادایم تحلیلی توسعه پایدار در حقوق بین‌الملل

توسعه پایدار، پدیده‌ای نسبتاً جدید در حقوق بین‌الملل است و رشد سریع آن باعث شده است که به‌طور روزافزونی، در موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای مختلف بین‌المللی گنجانده شود. درک کلی از مفهوم توسعه پایدار، متضمن در نظر گرفتن سه عامل متقاطع است؛ یعنی توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و حفاظت از محیط‌زیست. مرزبندی دقیق این سه عامل و کاربرد آن‌ها در حوزه‌های مختلف حقوق بین‌الملل،

1. *Saluka Investments BV vs Czech Republic UNCITRAL*, at Para 302 (Partial Award 17 March, 2006).

2. *Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay*, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001).

3. *Robert Azanian vs Mexico*, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, at Para 110 (Award 1 November, 1999); *EDF (Services) Ltd. vs Romania*, ICSID Case No. ARB/05/13, at Para 293 (Award 2 October, 2009); *S.D Myers vs Government of Canada*, 40 I.L.M 1408, UNCITRAL, at Para 263-264 (Partial Award 12 November, 2000).

محل بحث‌های مفصلی است که همراه با تصمیمات نهادهای مختلف، عناصر جدیدی را به تحولات مداوم آن در حقوق بین‌الملل اضافه کرده است. انجمن حقوق بین‌الملل، پس از تجزیه و تحلیل جامع رژیم‌های معاهداتی، تصمیمات دیوان‌ها و سایر رویه‌های حقوقی به برخی اصول حقوقی مشترکی دست یافت که در زیر چتر توسعه پایدار پدید آمده‌اند (New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 2010: 103)؛ هفت اصل متمایز شناسایی شده توسط انجمن حقوق بین‌الملل در زمینه توسعه پایدار عبارت‌اند از:

الف) حاکمیت دولت‌ها و حق آن‌ها برای مدیریت منابع طبیعی بر اساس سیاست‌های زیست‌محیطی و توسعه‌ای خود؛

ب) برابری به‌عنوان محوری برای دستیابی به توسعه پایدار و ریشه‌کنی فقر؛

ج) اصل مسئولیت‌های مشترک اما متفاوت، به‌منظور بیان وظیفه همه دولت‌ها و همچنین سایر بازیگران در سطح بین‌المللی؛

د) اصل احتیاط به‌عنوان وسیله‌ای مهم برای ارزیابی و مدیریت خطراتی که می‌تواند به‌طور قابل‌توجهی به سلامت انسان، منابع طبیعی و اکوسیستم آسیب برساند؛

ه) حق مشارکت عمومی در فرآیند تصمیم‌گیری و دسترسی به اطلاعات مناسب و به‌موقع و همچنین حق دسترسی به رویه‌های قضایی و اداری مؤثر، به‌منظور امکان بازنگری اقدامات دولتی؛

و) حکمرانی خوب به‌عنوان یک مفهوم اساسی، برای احاطه رویه‌های تصمیم‌گیری مطابق با روند دادرسی عادلانه و حاکمیت قانون؛ و

ز) ادغام به‌عنوان عامل منعکس‌کننده وابستگی متقابل و تلاش برای حل تعارضات آشکار ناشی از تأثیر متقابل جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و حقوق بین‌الملل بشر.

۲. هم‌پوشانی مفهومی میان «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار»

به‌منظور تبیین صحیح مفهوم توسعه پایدار به‌عنوان معیاری در تفسیر استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، لازم است ساختار مفهومی و شباهت‌های بین این دو مفهوم را به‌عنوان مبنای چنین قیاسی ترسیم کنیم. ویژگی انعطاف‌پذیر استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، زمینه را برای آشکار کردن شباهت‌های مفهومی بین این استاندارد و توسعه پایدار فراهم می‌سازد؛ علاوه بر این، ایده برابری در مفهوم توسعه پایدار نقش اساسی دارد که یکی از ویژگی‌های اصلی استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه است. همچنین ایده و مفهوم عدالت، ویژگی مشترک در رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار است. نهادهای داوری، اجماع دارند که رفتار عادلانه و منصفانه «استانداری است که در خدمت عدالت است».^۱ مفهوم توسعه پایدار نیز بر پایه مفهوم عدالت منصفانه یا عدالت به‌مثابه انصاف بنا شده است. وابستگی بین رفتار عادلانه و منصفانه و عدالت به‌مثابه انصاف از ریشه‌شناسی اصطلاحات «عادلانه» و «منصفانه» ناشی می‌شود؛ زیرا استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه با مفاهیم برابری ادغام شده است. همچنین مسئله توزیع عادلانه منابع را می‌توان با اصل حاکمیت در توسعه پایدار، تشبیه کرد که موضوع عدالت در تخصیص منابع را برجسته و تضمین می‌کند؛ بنابراین هر دو مفهوم بر مبنای معنای مشترک عدالت به‌مثابه انصاف بنا شده‌اند. برابری نیز به‌عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به توسعه پایدار و ریشه‌کنی فقر شناسایی می‌شود. این بعد عدالت بین نسلی، نشان‌دهنده عنصری است که در گفتمان انصاف در مورد رفتار عادلانه و منصفانه نیز آشکار است؛ بنابراین عدالت نشان‌دهنده کشش به‌سوی تغییر است، یعنی توزیع مجدد ثروت و منابع به‌منظور دستیابی به هدفی که نسل حاضر و آینده قادر به دسترسی عادلانه به این منابع باشند.

در راستا و بر مبنای آنچه منشأ و سازنده مفاهیم توسعه پایدار و رفتار عادلانه و منصفانه است، می‌بایست به یکی دیگر از اصول ساختار دهنده این مفاهیم در رژیم‌های

1. *Sempra Energy International vs Republic of Argentina*, ICSID Case No. ARB/02/16 (Award 28 September, 2007), Para. 300.

بین‌المللی و حقوق بین‌الملل اشاره داشت. اصل «مسئولیت مشترک، اما متفاوت» یک اصل تثبیت شده در رژیم بین‌المللی محیط‌زیست و یکی از اصول کلیدی توسعه پایدار است. این اصل از مفهوم «میراث مشترک بشریت» به وجود آمده و مظهر اصول کلی برابری در حقوق بین‌الملل است. بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل محیط‌زیست و توسعه پایدار، هدف این اصل شناسایی تفاوت‌های تاریخی در مشارکت کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه برای رسیدگی به مشکلات زیست‌محیطی جهانی و تفاوت‌ها در ظرفیت اقتصادی و فنی مربوطه برای مقابله با این مشکلات است. از سوی دیگر، به دلیل ماهیت همگن زبان معاهده، همه معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری تقریباً سطح یکسانی از حمایت از سرمایه‌گذار را ارائه می‌دهند؛ بنابراین سرمایه‌گذاران از نظر تئوری و عملی می‌توانند در هر کشوری علیرغم سطوح مختلف توسعه، سرمایه‌گذاری کنند (Dolzer, 2009: 60). حال سؤال این است که آیا سرمایه‌گذار می‌تواند از یک کشور در حال توسعه کم منابع، همان سطحی از رفتار و حمایت را انتظار داشته باشد که از یک کشور ثروتمند و توسعه‌یافته انتظار دارد؟ به عبارت دیگر، آیا سطح توسعه‌یافتگی یک کشور اهمیت دارد؟ اگر این موضوع مهم باشد، به معنای مسئولیت‌های متفاوت دولت است که سرمایه‌گذار بسته به سطح توسعه آن باید انتظار متفاوتی داشته باشد. این اختلاف سطح انتظار، شبیه مفهوم اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت است که در قلب توسعه پایدار قرار دارد.

۳. توسعه پایدار در رویه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی؛ نقش‌آفرینی در تقابل با

رفتار عادلانه و منصفانه

برخلاف سایر اصول مؤثر در تعریف و تبیین استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه، دیوان‌های داوری تلاشی برای ترسیم شباهت‌های میان این دو مفهوم نکردند؛ با این حال پارادایم ارتباط میان این دو مفهوم با سرعت کمی در حال شکل‌گیری است. یکی از اصول اصلی حفاظت از محیط‌زیست و توسعه پایدار، اصل احتیاط است. هدف

کلیدی اصل احتیاط، حفاظت از محیط‌زیست و پیشگیری از تخریب و آلودگی آن است. اتخاذ تدابیر احتیاطی در کوتاه‌ترین زمان علیرغم عدم قطعیت و یقین علمی، قلب اصل احتیاط را تشکیل می‌دهد.

پرونده /میلیو آگوستین مافزینی در مقابل اسپانیا^۱ نمونه‌ای از توسل به اصل احتیاط به‌عنوان یکی از جنبه‌های توسعه پایدار در چارچوب داوری سرمایه‌گذاری است. موضوع این دعوا، سرمایه‌گذاری در شرکت سودیگا^۲، (فعال حوزه تولید و توزیع محصولات شیمیایی) بود. سودیگا نهادی بود که به‌طور کامل تحت مالکیت و کنترل دولت منطقه‌ای گالیسیا قرار داشت. هیئت داوری، با استفاده از دو معیار «ساختاری» و «کارکردی»^۳ به بررسی این موضوع پرداخت که آیا اقدامات این نهاد می‌تواند به دولت اسپانیا منتسب شود یا خیر؟ و نهایتاً نتیجه گرفت که اقدامات سودیگا به دلیل مالکیت و کنترل دولتی و انجام وظایف با ماهیت دولتی، به دولت اسپانیا قابل انتساب است. یکی از اقدامات دولت اسپانیا در دوره سرمایه‌گذاری شرکت مافزینی، ارزیابی زیست‌محیطی پروژه مربوط به سرمایه‌گذاری بود که این‌گونه اقدامات به‌منظور حفاظت از منافع عمومی و محیط‌زیست، امری ضروری است. در هر حال، در این قضیه سرمایه‌گذار ادعا کرد که درخواست و روش ارزیابی اثرات زیست‌محیطی، هزینه‌های پروژه را افزایش داده و به فروپاشی کل پروژه منجر شده و این موضوع ناقض معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری است.^۴ دیوان نظر سرمایه‌گذار را رد کرد و معتقد به نقض معاهده سرمایه‌گذاری، به خاطر روش ارزیابی نبود. علاوه بر این، دیوان به مقررات مختلف حفاظت از محیط‌زیست در قانون اساسی اسپانیا و قانون جامعه اروپا اشاره کرد و بر

1. Emilio Augustin Maffezini v. Spain, ICSID Case No. ARB/97/7 (Award of 13 November 2000).

2. *Sociedad para el Desarrollo Industrial de Galicia Sociedad Anonima (SODIGA)*

۳. معیار ساختاری: بررسی مالکیت، ساختار قانونی و کنترل دولت بر نهاد و معیار کارکردی: بررسی ماهیت وظایف و اهداف نهاد و اینکه آیا این وظایف ماهیتاً دولتی هستند یا خیر؟

4. Emilio Augustin Maffezini v. Spain, ICSID Case No. ARB/97/7 (Award of 13 November 2000), para. 65.

اهمیت ارزیابی اثرات زیست‌محیطی تأکید داشته و بیان کرد: «رویه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی برای حفاظت از محیط‌زیست و اعمال اقدامات پیشگیرانه مناسب، ضروری است. این موضوع، نه تنها در قوانین اسپانیا و اتحادیه اروپا، بلکه در حقوق بین‌المللی نیز صادق است»^۱. بنابراین به لحاظ تحلیلی، بایستی بیان داشت که اگرچه الزام ارزیابی اثرات زیست‌محیطی ممکن است از نظر سرمایه‌گذار اقدامی تبعیض‌آمیز به نظر برسد، اما طبق قواعد بین‌المللی توسعه پایدار، این امر کاملاً مشروع و ضروری است و برای دولت اسپانیا امری قانونی است. دیوان همچنین، خاطرنشان کرد که اسپانیا کاری جز اصرار بر رعایت دقیق این مقررات قانونی انجام نداده است و بنابراین، در این زمینه مسئولیتی متوجه ایشان نیست.

بیشترین اختلاف با توجه به تنش بین حفاظت از محیط‌زیست و سرمایه‌گذاری، احتمالاً مورد شرکت متانکس علیه ایالات متحده است.^۲ این پرونده، مربوط به مقررات ایالت کالیفرنیا بود که افزودنی متیل‌ترت - بوتیل‌تر بنزین را به دلیل نگرانی‌های زیست‌محیطی ممنوع می‌کرد. سرمایه‌گذار خارجی، به‌عنوان تولیدکننده متانول، شکایت کرد که این ممنوعیت به نفع تولیدکنندگان ملی اتانول است؛ زیرا اتانول جایگزین پاک‌تری برای متیل‌ترت - بوتیل‌تر است. گرچه موضوع اصلی ادعای سرمایه‌گذار نقض رفتار ملی است؛ اما نتیجه این نقض می‌تواند منجر به بی‌توجهی به رفتار عادلانه و منصفانه شود. به هر روی دیوان داوری، در نهایت تمام ادعاهای سرمایه‌گذار خارجی را رد کرد. نظر دیوان مذکور، پارادایم تحلیل مسائل زیست‌محیطی در داوری‌های سرمایه‌گذاری خارجی را تغییر داد که به‌عنوان چرخش به سمت رویکردی متعادل‌تر در داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی برجسته شد (Lawrence, 2006: 261). دیوان تشخیص داد که مقررات کالیفرنیا، با روند مناسب انجام شده است و برای یک هدف عمومی،

1. Emilio Augustin Maffezini v. Spain, ICSID Case No. ARB/97/7 (Award of 13 November 2000), para. 67.

2. Methanex Corp. v. United States.

بدون تبعیض و با یک پایه علمی معقول پشتیبانی می‌شود. دیوان تجزیه و تحلیل خود را در مورد رفتار منصفانه و عادلانه، به این سؤال محدود کرد که آیا این استاندارد مستلزم حمایت در برابر رفتار تبعیض‌آمیز است یا خیر؟ که دیوان در نهایت آن را رد کرد.

از مؤلفه‌های مهم توسعه پایدار که در داورى سرمایه‌گذاری بین‌المللی نیز محل توجه است، مسئله ارزیابی تأثیر اجتماعی و فرهنگی است. نمونه‌ای از این مؤلفه، در رابطه با جنبه اجتماعی توسعه پایدار در پرونده پارکینگ علیه لیتوانی، در مورد ایجاد یک سیستم پارکینگ مدرن برای بافت تاریخی شهر ویلنیوس، از جمله ساخت دو پارکینگ چندطبقه ارائه شده است. شهرداری اصرار داشت مخالفتش به دلیل نگرانی‌های میراث فرهنگی است که پارکینگ زیرزمینی مذکور در یک سایت خاص دارد، اما اندکی پس از آن به سرمایه‌گذار خارجی دیگری اجازه داد تا در همان مکان پارکینگ بسازد.^۱ در ارزیابی اینکه آیا تبعیض واقعاً رخ داده است یا خیر، دیوان به این نتیجه رسید که شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین هر دو پروژه وجود دارد: در حالی که هر دو پروژه تقریباً یکسان بودند، پروژه سرمایه‌گذار مدعی به‌طور قابل توجهی بزرگ‌تر بود و به سمت بافت قدیمی و تاریخی شهر گسترش پیدا می‌کرد.^۲ به نظر می‌رسد مهم‌تر از تفاوت در اندازه، واقعیت این است که مقامات مختلف اداری ملی به دلیل نگرانی‌های فرهنگی و زیست‌محیطی با این پروژه که توسط سرمایه‌گذار مدعی برنامه‌ریزی شده بود، مخالف بودند. بدین ترتیب، این مراجع به معاهدات بین‌المللی به‌ویژه کنوانسیون میراث جهانی یونسکو در سال ۱۹۷۲ نیز اشاره کرده و ترس خود را از نقض این تعهدات بین‌المللی، در صورت تحقق برنامه‌های سرمایه‌گذار مدعی ابراز کردند. دیوان، این نگرانی‌ها را پذیرفت و بیان داشت:

«سوابق نشان می‌دهد که مخالفت‌های مطرح شده علیه [پروژه] مهم بوده و در تصمیم شهرداری برای امتناع از چنین پروژه بحث‌انگیزی نقش داشته است.

1. Parkerings Compagniet AS v. Lithuania, para. 281.

2. Parkerings Compagniet AS v. Lithuania., para. 379

حفظ بافت تاریخی و باستان‌شناسی و حفاظت از محیط‌زیست می‌تواند توجیهی برای رد پروژه باشد. تأثیر منفی بالقوه پروژه در بافت قدیمی شهر، به دلیل اندازه قابل توجه آن و نزدیکی آن به منطقه حساس فرهنگی کلیسای جامع افزایش یافته است^۱.

دیوان سپس در رأی خود، به مؤلفه‌های توسعه پایدار توجه کرد و استدلال را در مورد آسیب فرهنگی و زیست‌محیطی بالقوه یک سرمایه‌گذاری، به‌عنوان مبنای تعیین‌کننده جهت توجه رفتار متفاوت بین دو سرمایه‌گذار را پذیرفت. بر اساس این مشاهدات، دیوان ادعای رفتار تبعیض‌آمیز توسط مقامات شهرداری و هرگونه ادعای نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه را رد کرد؛ بنابراین قضیه پارکرینگ نشان می‌دهد که دیوان جنبه اجتماعی یک موضوع را مدنظر قرار داده و در اصل بعد پایدار پروژه سرمایه‌گذاری مورد اختلاف را در نظر گرفته است. دیوان به‌صراحت بیان کرد که به اعتراضاتی که علیه این پروژه مطرح شده است، توجه داشته و بر این واقعیت تأکید دارد که تصمیم شهرداری بر این اساس موجه است؛ بنابراین، دیوان در مورد ادعای تبعیض‌آمیز به دلیل این‌که هر دو پروژه به‌طور یکسان مشابه بودند، موافقت نکرد؛ بلکه به تمایز بسیار دقیق پروژه سرمایه‌گذاری مورد اختلاف بر اساس تأثیر آن بر آسیب‌های بالقوه زیست‌محیطی و فرهنگی که می‌تواند به یک سایت میراث فرهنگی وارد شود توجه کرد. به رسمیت شناختن منافع ذینفعان و مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری، مطمئناً یکی دیگر از ابعاد توسعه پایدار است؛ بنابراین، دیوان رفتار متفاوت با دو سرمایه‌گذار را موجه دانست و ادعای نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه را رد کرد. لذا قضیه پارکرینگ نمونه خوبی از این جهت است که چگونه می‌توان به اصل توسعه پایدار برای انعکاس وابستگی متقابل و تلاش برای حل تعارضات ظاهری ناشی از تأثیر متقابل جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی حقوق بین‌الملل دست یافت. این رأی،

1. Parkerings Compagniet AS v. Lithuania., para. 392.

همچنین اصول توسعه پایدار در نقش جامعه مدنی و حق مشارکت دسته‌جمعی در تصمیم‌گیری را تأیید می‌کند.

مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، هنوز توسط دیوان‌های داوری به رسمیت شناخته نشده است. با این حال، در این زمینه، رفتار سرمایه‌گذار توسط دیوان‌ها در هنگام ارزیابی در برابر اقدامات انجام شده توسط کشور میزبان، در نظر گرفته شده است. ارتباط رفتار سرمایه‌گذار در اختلاف سرمایه‌گذاری، در قضیه رابرت آزینیان و سایرین در مقابل مکزیک^۱ که ناشی از لغو قرارداد امتیاز برای خدمات دفع زباله است، به بهترین وجه این موضوع را نشان داده است. در این قضیه، سرمایه‌گذاران خارجی در توجه به سوابق و تجربه شخصی خود در زمینه صنعت دفع زباله، یک سری اظهارات نادرست متقلبانه انجام داده و از این طریق، موفق به دریافت و انعقاد قرارداد امتیاز بلندمدت شدند. بر طبق واقعیات این قضیه، مقامات مکزیکی «به غلط به این باور رسیده‌اند که [سرمایه‌گذاران] با تجربه هستند و منابع مالی و فناوری کافی برای این کار را در اختیار دارند».^۲ دیوان در این قضیه ابتدا تذکر می‌دهد که صرف استفاده از واژه‌های «تملك» یا «تصرف» کافی نیست؛ باید دید آیا ابطال قرارداد مصداق «اقدامی معادل تملك» است یا خیر.^۳ دیوان معتقد بود که برای اثبات انکار عدالت، باید نشان داد که دادگاه‌ها دعوا را نپذیرفته، تأخیر غیرموجه داشته یا اعمال قانون را به‌صورت بی‌کیفیت اجرا کرده‌اند.^۴ اما هیچ مدرک یا استدلالی دال بر وجود چنین خطاهایی در فرآیند قضایی مکزیک ارائه نشده است.^۵ بنابراین، دیوان به‌وضوح به رفتار سرمایه‌گذار

1. Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2.
2. Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, Para 31.
3. Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, Para 90-91.
4. Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, Para 102.
5. Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, Para 102-103.

خارجی برای رد ادعای رفتار عادلانه و منصفانه بر اساس ماهیت تکیه کرد و رفتار غیراخلاقی سرمایه‌گذاران، به‌وضوح بر دیوان تأثیر گذاشت تا به نتیجه برسد که اقدامات مکزیکی نقض رفتار عادلانه و منصفانه نیست.

دیوان در قضیه الکس جنین علیه استونی به مسئله تعادل در خصوص رفتار سرمایه‌گذار که می‌تواند منجر به نقض رفتار عادلانه و منصفانه شود، توجه کرد. در این دعوا، به تشریفات رسیدگی اداری در مورد لغو مجوز بانکداری توسط بانک مرکزی استونی به دلیل عدم رعایت برخی از درخواست‌های اطلاعاتی در مورد ساختار سهامداران پرداخته شد.^۱ این اختلاف، ناشی از لغو مجوز فعالیت توسط بانک مرکزی استونی است که به‌وسیله بانک نوآوری استونی^۲، مؤسسه مالی که تحت قوانین استونی تشکیل شده و در آن مدعیان (آقای جنین، تبعه ایالات متحده و دو شرکت متعلق به او) سهامدار بودند، اقامه شد. استدلال مدعیان بر مبنای عدم رعایت تشریفات اعم از ارسال نکردن اخطاریه و عدم اختصاص فرصت کافی ارائه شد.^۳ از منظر تحلیلی، بایستی بیان داشت که سرمایه‌گذاران وظیفه دارند تا با ارائه اطلاعات، همکاری محتاطانه داشته باشد؛ این تعهدات، بخشی از مفهوم تازه پدید آمده از مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست. درواقع، اقداماتی که استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه را نقض می‌کنند؛ «شامل اقداماتی است که نشان‌دهنده غفلت عمدی از انجام وظیفه، ناکافی بودن اقدام در سطحی پایین‌تر از استانداردهای بین‌المللی یا حتی سوءنیت ذهنی است».^۴ علیرغم برخی کاستی‌ها در رفتار بانک استونی با آقای جنین، دیوان به این نتیجه رسید که این رفتار از استاندارد مقرر در معاهده کمتر نیست. دیوان در این پرونده خاص، نقض رفتار عادلانه و منصفانه را احراز

1. Alex Genin, Eastern Credit Ltd Inc. and AS Baltoil v. Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2 (Award of 25 June 2001), para. 42.

2. Estonian Innovation Bank (EIB)

3. Alex Genin, Eastern Credit Ltd Inc. and AS Baltoil v. Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2 (Award of 25 June 2001), para. 42, para 358.

4. Alex Genin, Eastern Credit Ltd Inc. and AS Baltoil v. Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2 (Award of 25 June 2001), para. 42, Para 367.

نکرد؛ زیرا دلایل موجهی برای اقدام مقامات استونی وجود داشت. در این مورد خاص، رفتار استونی با استاندارد مطابقت داشت، نه صرفاً به این دلیل که استونی سوءنیت نداشت، بلکه به این دلیل که طبق نگرانی‌های قانونی عمل کرد.^۱

دعوی اوبیسر و آگواس علیه آرژانتین^۲ در ۲۰۱۶ یکی از مهم‌ترین بزنگاه‌های تاریخی در تلاقی حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی، حقوق بشر و توسعه پایدار را نشان می‌دهد. این دعوا، پیچیدگی‌ها و تنش‌هایی را نشان می‌دهد که وقتی سرمایه‌گذاری‌های خارجی در خدمات عمومی ضروری، مانند تأمین آب، با الزامات توسعه پایدار و حقوق بشر تلاقی می‌کنند، به وجود می‌آیند.^۳ خواهان‌ها در قالب یک کنسرسیوم، امتیاز بهره‌برداری از شبکه آب و فاضلاب در بوئنوس آیرس را به مدت ۳۰ سال به دست آورده بودند. با بروز بحران اقتصادی شدید آرژانتین در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۲، دولت اقدام به انجماد تعرفه‌های خدمات عمومی، تغییر نظام ارزی و بازنگری در قراردادهای امتیازی کرد. این اقدامات به گفته خواهان‌ها، تعادل اقتصادی قرارداد را بر هم زد و موجب نقض تعهدات دولت در برابر سرمایه‌گذاران خارجی شد. دیوان در رأی خود تصریح کرد که شرکت‌های خصوصی نیز ممکن است دارای تعهدات منفی در قبال حقوق بشر باشند (نباید مانع تحقق آن شوند)، هرچند الزام مثبت برای تحقق آن بر عهده دولت است. دیوان در این قضیه، حق دولت را برای حمایت از حقوق بشر، از جمله دسترسی به آب، حتی در مواجهه با ادعاهای سرمایه‌گذاران به رسمیت شناخت. بر مبنای دفاعیات مندرج در این دعوا حق بر آب یک حق بشری بر اساس قواعد

1. Alex Genin, Eastern Credit Ltd Inc. and AS Baltoil v. Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2 (Award of 25 June 2001), para. 42 at Para 352, 355, 361 and 364

2. Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26

۳. این اختلاف در خلال بحران اقتصادی آرژانتین در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۲ آغاز شد که به شدت بر ارائه خدمات آب و فاضلاب تأثیر گذاشت. به دنبال اقدامات اضطراری اتخاذ شده توسط دولت آرژانتین، شرکت آگواس با مشکلات مالی مواجه شد که منجر به ورشکستگی شد. آرژانتین ادعا داشت که سرمایه‌گذاران به تعهدات خود برای ارائه خدمات عمل نکرده‌اند و در نتیجه، حقوق بشری حق بر آب را نقض کرده‌اند.

بین‌المللی است و از این طریق، این مفهوم را تقویت می‌کند که توسعه پایدار نه تنها نیازمند رشد اقتصادی، بلکه مستلزم احترام به حقوق بشر و برابری اجتماعی است.^۱ استدلال دیوان در این قضیه بر پیوستگی استاندارد «رفتار عادلانه و منصفانه» و «توسعه پایدار» تأکید می‌کند. دیوان با به رسمیت شناختن تعهد دولت به حمایت از حقوق بشر و در عین حال حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، نشان داد که توسعه پایدار جزء لاینفک چشم‌انداز سرمایه‌گذاری است. تصمیم دیوان مبنی بر اجازه ادعای متقابل بر اساس نقض حقوق بشر، نشان‌دهنده درک فزاینده‌ای است که سرمایه‌گذاران دارای مسئولیت‌هایی هستند که فراتر از انطباق صرف با معاهدات سرمایه‌گذاری است.

دیوان در این قضیه به‌عنوان اولین گام، مترصد این بود که مواضع افراطی را ایجاد کند که فراتر از هرگونه درک معقول از استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه است و به‌طور قانع‌کننده‌ای منعکس‌کننده آنچه عمده‌تاً به نظرات رایج و رویه قضایی تعلق دارد، نباشد. از یک‌سو، هیچ دلیل کافی برای ادعای این‌که بسیاری از بندهای رفتار منصفانه و عادلانه، هیچ هدفی جز اعلام قابل‌اجرا بودن استاندارد که در قوانین و قواعد بین‌المللی عرفی در نیمه اول قرن بیستم حفظ شده است، وجود ندارد.

استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه منحصرراً بر منافع و انتظارات با ماهیت قانونی متمرکز نیست. بلکه شامل محیط واقعی اجتماعی و اقتصادی کشور میزبان است که بخشی از انتظاراتی است که سرمایه‌گذار باید هنگام تصمیم‌گیری تجاری خود نسبت به آن آگاهی داشته باشد. در حالی که سرمایه‌گذاران انتظارات مشروعی از ثبات و حفاظت دارند، این انتظارات باید در برابر تعهدات دولت در قبال شهروندانش، به‌ویژه در ارائه خدمات ضروری، به تعادل برسد.^۲ این تعادل برای ایجاد محیطی که در آن

1. Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26, Paras 706, 1158.

2. Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26, Para 623.

سرمایه‌گذاری‌ها می‌توانند به اهداف توسعه پایدار کمک کنند، ضروری است. با توجه به اهمیت حقوق بشر در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی، بایستی تأکید داشت که سرمایه‌گذاران نمی‌توانند از مسئولیت در قبال اقداماتی که رفاه اجتماعی را تضعیف می‌کند، مانند عدم ارائه خدمات آب کافی، بگریزند. این قضیه می‌تواند رویه یا حداقل سابقه‌ای را برای داوری‌های سرمایه‌گذاری که شامل خدمات عمومی و حقوق بشر می‌شود، ایجاد کند. به این ترتیب دولت‌ها توان ادعا بر مبنای نقض حقوق بشر را پیدا کردند و دیوان درها را به روی دولت‌ها باز کرد تا در برابر ادعاهای سرمایه‌گذاران قدرت نظارتی خود را اعمال کنند. رابطه بین رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار در قضیه مزبور بر ماهیت در حال تحول داوری سرمایه‌گذاری تأکید می‌کند. به رسمیت شناختن تعهدات دولت برای حمایت از حقوق بشر و درعین حال حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران توسط دیوان، نشان‌دهنده درک فزاینده‌ای است که توسعه پایدار جزء لاینفک چشم‌انداز سرمایه‌گذاری است.

اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت در توسعه پایدار، اصلی غیر قابل اجتناب است. این اصل مستلزم مسئولیت متمایز بازیگران بسته به توانایی آن‌ها برای رسیدگی به یک موضوع به قصد دستیابی به یک هدف مشترک است و امروز به عنوان یک اصل اساسی در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست در نظر گرفته می‌شود. در چارچوب حقوق سرمایه‌گذاری، مسئولیت متفاوت دولت‌ها هنوز به طور کامل توسط دیوان‌ها بررسی نشده است. تاکنون موارد کمی وجود داشته است که دیوان‌های رسیدگی‌کننده به ادعای نقض رفتار عادلانه و منصفانه، مسئولیت متفاوت کشور میزبان را مدنظر گرفته باشند. این امر به ویژه برای کشورهای در حال توسعه که به دلیل منابع اقتصادی، زیرساختی و لجستیکی محدود هستند، اهمیت خاصی دارد. با این حال، این موارد نسبتاً استثنایی یک قاعده کلی را تشکیل نمی‌دهند، اما فضایی را برای تفکر بیشتر در اختیار ما می‌گذارند که آیا در تعیین پارامترهای رفتار عادلانه و منصفانه، دیوان‌ها باید آن را به معنای صرفاً تحت‌اللفظی تفسیر کنند یا باید عوامل دیگری را نیز در نظر بگیرند. در هر حال تعداد

کمی از آرای داوری به نوعی اذعان کرده‌اند که سطح توسعه کشور میزبان عاملی برای تصمیم‌گیری در مورد نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه است.

به عنوان مثال در قضیه جنین، دیوان آشکارا تحت تأثیر وضعیت استونی به عنوان کشوری بود که هنوز در تلاش برای گذار از کمونیسم به اقتصاد مبتنی بر بازار است. دیوان اعلام کرد که:

«... ضروری می‌داند که زمینه خاصی را که در آن مناقشه ایجاد شده است، یادآوری کند؛ یعنی شرایط یک دولت مستقل در حال تجدید حیات که به سرعت با واقعیت رویه‌های مالی، تجاری و بانکی مدرن و ظهور حاکمیت [مستقل] مواجه می‌شود. نهادهایی که مسئول نظارت و تنظیم حوزه‌هایی هستند که شاید قبلاً ناشناخته بودند. این شرایطی است که در آن سرمایه‌گذار آگاهانه در یک مؤسسه مالی استونی سرمایه‌گذاری کرده است.»^۱

بنابراین، دیوان به‌ویژه بر وضعیت خاص استونی در زمان بروز اختلاف تمرکز کرد، اما این موضوع بر نتیجه کلی رأی تأثیری نداشت. دیوان بیش از آنکه بر وضعیت خاص اقتصاد کشور تکیه کند، بر رفتار سرمایه‌گذار در برابر اقدامات انجام شده توسط کشور میزبان تکیه کرد. در قضیه /یکس علیه جمهوری اروپای مرکزی^۲، دیوان ادعای آقای /یکس را مبنی بر اینکه جمهوری چک تعهدات معاهده بریتانیا و جمهوری چک را با رعایت نکردن تعهدات قراردادی خود نقض کرده است، رد کرد. دیوان اعلام کرد که «پیشینه واقعی اختلاف را در نظر می‌گیرد»^۳ این پیشینه طبق نظر دیوان شامل این موضوع بود که آقای /یکس به اندازه کافی به این موضوع توجه نکرده که کشور هنوز در یک وضعیت گذار است و دولت و مقامات دولتی در آن برای توسعه نظام دموکراتیک

1. Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26, para 348.

2. X vs Central European Republic, Stockholm Chamber of Commerce Case 49/2002, Final Award.

3. X vs Central European Republic, Stockholm Chamber of Commerce Case 49/2002, Final Award, p. 155.

تازه متولد شده و ایجاد نظام دموکراتیک تلاش می‌کنند. در این قضیه، در حالی که دیوان به این نتیجه رسید که آقای /یکس از ماهیت تعهدات قراردادی انتظارات مشروعی برایش ایجاد نشده است، در نتیجه‌گیری خود تحت تأثیر وضعیت جمهوری چک به عنوان کشور در حال گذار قرار گرفت. این مسئولیت متمایز یک کشور خاص مهم است و ارتباط مستقیمی با اهداف توسعه پایدار آن دارد که باید در بلندمدت به آن دست یابد. همچنین، در قضیه /امریکن مانیفکتورینگ اند تریدینگ علیه جمهوری زئیر^۱، زئیر از اقدامات خود به دلیل سطح ضعیف توسعه‌یافتگی، دفاع کرد. دیوان احراز اینکه زئیر در ارائه استانداردهای رفتاری تجویز شده در معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری، شرایط محلی را در نظر گرفته یا خیر، شرایط موجود کشور را در نظر گرفت.

بحران اقتصادی موضوعی است که به دلیل حجم عظیم دعاوی علیه آرژانتین در نتیجه بحران شدید اقتصادی این کشور طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۰ توجه زیادی را به خود جلب کرد. ظرفیت‌های اداری و قانونی یک کشور که پیش‌نیاز حمایت از سرمایه‌گذار است، ممکن است در کشورهای در حال توسعه در شرایط بحران اقتصادی ناکارآمد و آسیب‌پذیر باشد. در قضیه /ولگوئن علیه پاراگوئه^۲، دیوان دریافت که رفتار کلی پاراگوئه در رابطه با عملیات بانک مرکانتیل^۳ چندان درست نیست و نقص‌های جدی در سیستم حقوقی پاراگوئه و در عملکرد سازمان‌های دولتی آن وجود دارد. علیرغم این مشاهدات، دیوان به این نتیجه رسید که رفتار پاراگوئه از استاندارد رفتاری که در این معاهده تجویز شده است، کمتر نیست. با این حال، به نظر می‌رسد که این دیوان نیز مانند دیوان جنین تحت تأثیر وضعیت اقتصاد پاراگوئه قرار گرفته است. به

-
1. American Manufacturing & Trading vs Republic of Zaire
 2. Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001).
 3. La Mercantile Bank

تعبیر آن: «... احتیاط باعث می‌شود که وقتی یک خارجی وارد کشوری شود که دارای مشکلات اقتصادی شدید است، در سرمایه‌گذاری‌های خود محافظه‌کارانه‌تر عمل کند».^۱ قضیه شرکت ایزر/اینفراستراکچر و انریج سولار لوگز/امبورگ علیه پادشاهی اسپانیا^۲ در سال ۲۰۱۹ از جمله معدود قضایایی است که بر تعامل پیچیده بین استانداردهای رفتار عادلانه و منصفانه در حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری و اصول توسعه پایدار تأکید می‌کند. در آیزر، مدعیان استدلال کردند که عطف به ماسبق تغییرات قوانین اسپانیا در یارانه‌های انرژی‌های تجدید پذیر، انتظارات مشروع آن‌ها را بر اساس تضمین‌های قبلی از سوی دولت نقض می‌کند. دیوان در بندهای ۳۶۰ به بعد، به‌طور مفصل به تبیین استاندارد «رفتار عادلانه و منصفانه» پرداخت. مهم‌ترین بخش تحلیل حقوقی دیوان این است که: «این استاندارد از دولت‌ها نمی‌خواهد که هیچ‌گاه مقررات را تغییر ندهند، اما تغییرات باید منطقی، قابل پیش‌بینی و متناسب با شرایط باشد. تغییراتی که ناگهانی، بنیادی و بدون جبران باشند، مغایر با رفتار عادلانه و منصفانه هستند» دیوان در بند ۳۷۰ به بعد بر این مسئله تأکید می‌کند که سرمایه‌گذاران، هنگام ورود به بازار اسپانیا، به چارچوب قانونی مستقر یعنی RD 661/2007 و تضمین‌های بعدی از جمله RD 1614/2010 اتکا کرده‌اند. دولت اسپانیا، با لغو سیستم تعرفه‌های تضمین‌شده؛ جایگزینی آن با رژیم متغیر مبتنی بر بازدهی^۳؛ اعمال این نظام به صورت عطف‌به‌ماسبق^۴؛ به‌طور کلی توقعات مشروع سرمایه‌گذاران را نقض کرده است. دیوان اذعان کرد در حالی که دولت‌ها حق دارند برای اهداف سیاست عمومی - از جمله پایداری محیط‌زیست - مقررات تنظیم کنند، چنین مقرراتی باید به تعهدات موجود در قبال سرمایه‌گذاران احترام بگذارند. استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه به‌خودی‌خود،

1. Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001). at Para 75
2. Eiser Infrastructure Limited and Energía Solar Luxembourg S.à r.l. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/36.
3. Rate-of-Return-based scheme
4. retrospective effect

حقوق نظارتی را از بین نمی‌برد. دولت حق تنظیم‌گری دارد و سرمایه‌گذاران باید انتظار داشته باشند که قوانین تغییر کند. حال سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که تا چه حد ممکن است حمایت‌های معاهده و به‌ویژه، تعهد به اعطای رفتار عادلانه و منصفانه به سرمایه‌گذاران، اعمال حق تصدیق‌شده یک دولت برای تنظیم‌گری را محدود می‌کند.^۱ دیوان معتقد بود که تعهد اسپانیا بر اساس معاهده منشور انرژی برای ایجاد رفتار عادلانه و منصفانه با سرمایه‌گذاران، از سرمایه‌گذاران در برابر تغییر اساسی در رژیم نظارتی محافظت می‌کند؛ اما معاهده مذکور، اسپانیا را از ایجاد تغییرات مناسب در رژیم نظارتی منع نکرده بود؛ لذا دیوان ادعای خواهان مبنی بر اینکه حقوق اقتصادی تغییرناپذیری دارند که با تغییرات در رژیم نظارتی قابل تغییر نیستند را رد کرد. با این وجود، معاهده منشور انرژی از مدعیان در برابر تغییرات کلی و غیرمنطقی که تجربه کردند محافظت کرد.^۲ دیوان به این نتیجه رسید که اسپانیا تعهد خود را طبق ماده ۱۰ معاهده منشور انرژی برای اعطای رفتار عادلانه و منصفانه به شاکیان نقض کرده است و درنهایت، اعلام داشت که اقدامات اسپانیا نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه تحت قواعد بین‌المللی است؛ زیرا ثبات مورد انتظار سرمایه‌گذارانی را که به چارچوب‌های نظارتی قبلی متکی بودند، تضعیف می‌کند.^۳

۴. وزن نسبی توسعه پایدار

رویه داوری، رابطه تا حدودی حل‌نشده بین رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار را نشان می‌دهد. در حالی که اختلافات سرمایه‌گذاری متعددی به حوزه‌های حساس

1. Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001)., Para 362.
2. Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001). Para 363.
3. Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 at Para 75 (Award 26 July, 2001). Para 419 & 486(b)

اجتماعی و زیست‌محیطی مانند مدیریت پسماند، تأمین آب و گاز عمومی یا صنایع شیمیایی مربوط می‌شود، تنها تعداد معدودی دیوان ارتباطی بین رفتار عادلانه و منصفانه و پیامدهای اجتماعی و زیست‌محیطی یک پرونده ایجاد کرده‌اند. پرونده‌های بررسی شده نشان می‌دهد که دیوان‌ها اصولاً مخالف در نظر گرفتن چنین دلالت‌ها و ابزارهای قانونی مربوط به حفاظت از محیط‌زیست یا توسعه اجتماعی نیستند. این رویکرد ممکن است، به‌عنوان مرحله اولیه ادغام سیستمی این‌گونه ابزارهای قانونی در مفهوم رفتار عادلانه و منصفانه در نظر گرفته شود. پرونده پارکرینگ از اهمیت ویژه‌ای در این زمینه برخوردار است؛ زیرا نگرانی‌های فرهنگی مندرج در کنوانسیون حفاظت از میراث جهانی فرهنگی و طبیعی یونسکو را در استدلال نهایی تعیین‌کننده برای تعیین اینکه آیا تبعیض علیه سرمایه‌گذار صورت گرفته است یا خیر را مورد بررسی قرار می‌دهد. آگاهی روزافزون مبنی بر اینکه اختلافات سرمایه‌گذار - دولت با موضوعات مرتبط با منافع عمومی ارتباط زیاد و پیوستگی عمیقی دارد، نشان می‌دهد که دیوان‌های سرمایه‌گذاری مجبورند سایر سیستم‌های فرعی حقوق بین‌الملل را بررسی کرده و در صورتی که بخواهند تصمیماتی منطبق با نظام حقوقی بین‌المللی به‌عنوان یک کل اتخاذ کنند، باید چنین اصول خارجی را در نظر بگیرند؛ بنابراین بررسی این موضوع که دیوان‌ها چگونه به تعادل تنش‌های ذاتی پرونده‌های مربوط به طیف وسیعی از مسائل زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی دست می‌یابند، از اهمیت بسزایی برخوردار است.^۱

مفهوم یکپارچه رفتار عادلانه و منصفانه و تشابهات موجود با مفهوم توسعه پایدار، امکان ایجاد چنین تعادلی را در سطوح مختلف فراهم می‌کند و داوران را قادر می‌سازد تا با تعارضاتی که هنوز به وجود نیامده‌اند برخورد کنند. علاوه بر این، به داوران اجازه می‌دهد تا نه تنها رفتار سرمایه‌گذار را به شیوه همه یا هیچ مورد بررسی قرار دهند،^۲ بلکه

1. Pantechniki SA Contractors and Engineers v. Albania, ICSID Case No. ARB/07/21 (Award of 28 July 2009), para. 76.

2. Inceysa Vallisoletane SL v. El Salvador, ICSID Case No. ARB/03/26 (Award of 2 August 2006), para. 230

به چنین رفتاری از طریق تعدیل جریمه در مرحله مسئولیت یا جبران خسارت رسیدگی کنند. در هر روی، با اینکه تا چند وقت اخیر تنها سوء رفتار اقتصادی سرمایه‌گذار در نظر گرفته می‌شد، در حال حاضر سوء رفتارهای محیطی یا اجتماعی نیز می‌تواند عوامل مرتبط در فرآیند متعادل‌سازی باشد. به‌طور خلاصه، مفهوم و اصول توسعه پایدار ممکن است به‌طور قابل‌توجهی هر فرآیند متعادل‌سازی را در زمینه رفتار عادلانه و منصفانه غنی کند؛ بنابراین، تشابهات مفهومی بین رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار راهنمایی‌های بیشتری را با توجه به ماهیت و همچنین روش‌شناسی تعادل منافع در یک مورد خاص ارائه می‌دهد، زیرا این موازی‌ها بر لزوم تطبیق اهداف حفاظت از محیط‌زیست و توسعه اجتماعی و اقتصادی تأکید می‌کنند؛ بنابراین، انعطاف‌پذیری یکپارچه رفتار عادلانه و منصفانه، ابزاری حیاتی برای داوران جهت اتخاذ رویکردی جامع در ایجاد توازن بین منافع سرمایه‌گذاران و کشورهای میزبان با توجه به پیامدهای گسترده‌تر آن‌ها بر توسعه پایدار است.

فرجام سخن

تحلیل ارتباط بین استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار در زمینه داوری‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی، موضوعی است که به‌طور فزاینده‌ای در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. تحلیل آرا فوق نشان می‌دهد که تعهدات حمایت از سرمایه‌گذاران، ازجمله رفتار عادلانه و منصفانه نمی‌توانند به نحوی عمل کنند که اهداف توسعه پایدار کشور میزبان را نادیده بگیرند (Franck, 2007: 34). دیوان‌های داوری در بررسی‌های خود، همبستگی مشخصی بین این دو استاندارد را شناسایی کرده‌اند، اما تحلیل عمیق‌تری از ارتباط این دو ارائه نداده‌اند. دیوان‌های داوری در پرونده‌های مختلف، به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که آیا اقدامات دولت میزبان در راستای تحقق اهداف عمومی و توسعه پایدار، می‌تواند به‌عنوان توجیهی برای نقض استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه تلقی شود یا خیر؟ با این توصیف، در بررسی موضوع

فوق با موارد و دعاوی محدودی مواجه هستیم که علاوه بر این محدودیت علی‌رغم آثار عملی مترتب بر موضوع، تجزیه تحلیل نظریات داوران در دعاوی مختلف با توجه به رویکردهای گوناگون امری مشکل است. در هر روی، تحلیل آرا داوری در کلیت خود نشان می‌دهد که دیوان‌ها اصولاً با در نظر گرفتن پیامدهای زیست‌محیطی و ابزارهای قانونی مربوط به حفاظت از محیط‌زیست، توسعه اقتصادی یا اجتماعی مخالف نیستند. با این حال، تنها چند دیوان استدلال قانع‌کننده‌ای به نفع اهداف توسعه پایدار در چارچوب استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه ارائه داده‌اند. دیوان‌ها در بررسی‌های خود، همبستگی بین رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار را مورد توجه قرار داده‌اند. به‌عنوان مثال، در پرونده‌هایی که به مسائل زیست‌محیطی مربوط می‌شود، دیوان‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که دولت‌ها حق دارند تا به‌منظور حفاظت از محیط‌زیست و تحقق اهداف توسعه پایدار، اقداماتی را انجام دهند که ممکن است به حقوق سرمایه‌گذاران آسیب بزنند. این موضوع، نشان دهنده این است که دیوان‌ها به دنبال ایجاد تعادل بین حقوق سرمایه‌گذاران و اهداف عمومی هستند. در حالی که تعداد اختلافات مرتبط با توسعه پایدار در داوری‌های سرمایه‌گذاری افزایش یافته است، چالش‌هایی نیز وجود دارد. یکی از چالش‌های اصلی، عدم وجود یک چارچوب قانونی روشن برای ادغام مسائل مرتبط با توسعه پایدار در فرآیند داوری است. همچنین، دیوان‌ها باید به این نکته توجه داشته باشند که اصول حقوق بین‌الملل و تعهدات مربوط به توسعه پایدار و بخصوص تعهدات زیست‌محیطی را در تصمیم‌گیری‌های خود لحاظ کنند. اجماع فزاینده‌ای وجود دارد که اختلافات دولت - سرمایه‌گذار می‌تواند شامل موضوعات گسترده‌تری باشد که مسائل مربوط به منافع عمومی را پوشش می‌دهد. به عنوان مثال، در مواردی که دولت‌ها به دنبال اجرای سیاست‌های زیست‌محیطی هستند، دیوان‌ها باید به این نکته توجه کنند که این سیاست‌ها در راستای منافع عمومی قرار دارند و باید به‌عنوان یک عامل توجیه‌کننده در نظر گرفته شوند. برای اینکه یک نظام حقوقی که مسائل مربوط به جنبه‌های ملی و بین‌المللی سرمایه‌گذاری خارجی را بررسی و ارزیابی

می‌کند، مؤثر و مشروع باشد، نمی‌تواند به دور از سایر حوزه‌های حقوق بین‌الملل عمل کند. دیوان‌های سرمایه‌گذاری نباید با نادیده گرفتن سایر اصول حقوق بین‌الملل عمل کنند. انعطاف‌پذیری یکپارچه رفتار عادلانه و منصفانه فرصت کافی را برای داوران فراهم می‌کند تا رویکردی جامع در ایجاد تعادل بین منافع سرمایه‌گذاران و کشورهای میزبان با توجه به پیامدهای گسترده‌تر آن‌ها بر توسعه پایدار اتخاذ کنند. در این پژوهش، کاربردهای عملی یافته‌ها نشان می‌دهد که داوران می‌توانند از انعطاف ذاتی استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه برای ایجاد تعادل میان حقوق سرمایه‌گذاران و تعهدات زیست‌محیطی و انسانی دولت‌ها بهره ببرند. همچنین، دولت‌ها می‌توانند با تدوین مقررات شفاف، اقدامات مشروع خود در جهت توسعه پایدار را توجیه کنند. با این وجود، این پژوهش با محدودیت‌هایی روبرو بوده است؛ از جمله کمیت محدود آرا صریح در این حوزه و چالش‌های روش‌شناختی تحلیل کیفی رویه‌های پراکنده. غلبه بر این محدودیت‌ها، مستلزم توسعه هر چه بیشتر این رویکرد در آینده‌ی داوری بین‌المللی است. درنهایت، تحلیل ارتباط بین استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه و توسعه پایدار نشان می‌دهد که این دو مفهوم باید به‌طور هم‌زمان در نظر گرفته شوند. دیوان‌های داوری باید به دنبال راه‌حلی باشند که نه تنها حقوق سرمایه‌گذاران را حفظ کند، بلکه اهداف توسعه پایدار کشور میزبان را نیز در نظر بگیرد. این رویکرد می‌تواند به ایجاد یک نظام حقوقی پایدار و مؤثر در زمینه سرمایه‌گذاری بین‌المللی کمک کند و به تحقق اهداف توسعه پایدار در سطح جهانی منجر شود.

منابع

- پیری، مهدی، آزادی، یاسمن (۱۴۰۱). تعامل و تقابل توسعه پایدار با معیار رفتار منصفانه در رویه داوری‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی، *مطالعات حقوق عمومی*، (۴) ۵۲، ۱۷۹۹-۱۸۱۷.
- doi: 10.22059/jpls.2022.325999.2806
- رشوند بوکانی، مهدی و همکاران (۱۴۰۱). تأثیر دیدگاه‌های تفسیری هرمنوتیکی بر تفسیر قضایی قراردادها. *مطالعات حقوقی*، (۲) ۱۴، ۱۷۶-۲۰۷.
- doi: 10.22099/jls.2022.39101.4180

شهابی، مهدی (۱۴۰۴). تحلیل چگونگی تعامل حقوق طبیعی کلاسیک و حقوق طبیعی مدرن؛ تأملی بر گذار از حق کانتی به حق ارسطویی. *مطالعات حقوقی*، ۱۷(۱)، ۲۳۳-۲۷۲.
doi: 10.22099/jls.2024.48515.5025

محمدی مقدم، پریسا، بادینی، حسن و نیک نژاد، جواد (۱۴۰۴). تفسیر قانون از منظر دکترین «انکار عدالت». *مطالعات حقوقی*، ۱۷(۱)، ۳۱۳-۳۴۸.
doi: 10.22099/jls.2024.48758.5041

حسن فرج مهرابی (۱۳۹۹). تحلیل اقتصادی تعیین خسارت در داوری‌های مبتنی بر معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی، رساله دکتری در حقوق نفت و گاز، به راهنمایی دکتر محمدعلی بهمنی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

References

- Cordonier Segger, M., Khalfan, A. (2005). *Sustainable Development Law*. Oxford University Press.
- Dolzer, R. and Sevens, M. (2009). *Bilateral investment treaties*. Cambridge University Press.
- Dolzer, R., Schreuer, C. (2012). *Principle of International investment law*. Oxford University Press.
- Faraj Mehrabi, H. (2019). *Economic Analysis of Damage Determination in Arbitrations Based on International Investment Treaties*, PhD Thesis in Oil and Gas Law, supervised by Dr. Mohammad Ali Bahmai, Faculty of Law, Shahid Beheshti University. [In Persian]
- Forji, A (2010). *Drawing the Right Lessons from ICSID Jurisprudence on The Doctrine of Necessity*. *The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, 76(1), 44-57.
<https://ssrn.com/abstract=1768266>
- Franck, S (2007). *Empirically Evaluating Claims about Investment Treaty Arbitrations*. *North Carolina Law Review*. 86, 1-88.
<https://ssrn.com/abstract=969257>
- Kläger, R (2011). *Fair and Equitable Treatment in International Investment Law*. Cambridge.
- Kläger, R (2010). *Fair and Equitable Treatment: A Look at the Theoretical Underpinnings of Legitimacy and Fairness*. *The Journal of World Investment & Trade: law, economics, politics*. 11(3), 435-455. Doi: 10.1163/221190010X00121
- Mohammadi Moghaddam, P., Badini, H and Niknejad, J. (1404). *Interpretation of Law from the Perspective of the Doctrine of Denial of Justice*. *Legal Studies*, 17(1), 313-348. doi: 10.22099/jls.2024.48758.5041 [In Persian]
- Piri, M & Azadi, Y. (1401). *Interaction and Contrast of Sustainable Development with Fair Treatment Criteria in International Investment*

- Arbitration Procedure*, Public Law Studies, (4)52, 1799-1817. doi: 10.22059/jpls.2022.325999.2806 [In Persian]
- Rashvand Boukani, M., Mohammadi, P., Khosravi, H. and Sardouei, A. (1401). *The Effect of Hermeneutic Interpretative Perspectives on Judicial Interpretation of Contracts*. Legal Studies (2)14, 176-207. doi: 10.22099/jls.2022.39101.4180 [In Persian]
- Shahabi, M. (1404). *Analysis of the Interaction of Classical Natural Law and Modern Natural Law; A Reflection on the Transition from Kantian Law to Aristotelian Law*. Legal Studies (1)17, 233-272. doi:10.22099/jls.2024.48515.5025 [In Persian]
- Schreur, C (2005). *Fair and Equitable Treatment in Arbitral Practice*. *The Journal of World Investment & Trade: law, economics, politics*. 6(3), 357-386. DOI:10.1163/221190005X00118
- Tudor, I (2008). *The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment*. Oxford University Press.
- Waibel, M (2007). *Two Words of Necessity in Icsid Arbitration: Cms and LG&E*. *Leiden Journal of International Law*.20(3), 637-648. DOI:10.1017/S0922156507004293

Documents

- UN Report of the World Commission on Environment and Development, Paragraph 2, UN DOC.A/RES/42/187 (1987)*
- UN, Johannesburg Declaration on Sustainable Development, UN Doc. A/CONF.199/20 (2002).
- New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 70th ILA Conference (2-6 April, 2002) published as Annex to UN Document A/57/329 (2002).
- ILA, Final Conference Report New Delhi 8-12 (2002).

Decisions and awards

- Alex Genin, Eastern Credit Ltd Inc. and AS Baltoil v. Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2 (Award of 25 June 2001).
- Biwater Guff (Tanzania) Ltd. vs United Republic of Tanzania, ICSID Case No.ARB/05/22 at Para 592 (Award 24 July 2008).
- Duke Energy Electroquil Partners vs Republic of Ecuador, ICSID Case No. ARB/04/19, (Award August 18, 2008).
- Eudoro Armando Olguín vs Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/98/5 (Award 26 July, 2001).
- Eiser Infrastructure Limited and Energía Solar Luxembourg S.à r.l. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/36.
- Emilio Augustin Maffezini v. Spain, ICSID Case No. ARB/97/7 (Award of 13 November 2000).
- EDF (Services) Ltd. vs Romania, ICSID Case No. ARB/05/13, (Award 2 October, 2009).

- Genin, Eastern Credit Ltd., Inc. and AS Baltoil vs Republic of Estonia (Genin), (Award 25 June, 2001).
- Inceysa Vallisoletane SL v. El Salvador, ICSID Case No. ARB/03/26 (Award of 2 August 2006).
- Mondev International Ltd vs United States of America, ICSID Case No. ARB (AF)/99/2, (Award 11 October, 2002)
- Metaclad Corporation vs Mexico, ICSID Case No. ARB (AF)/97/1, (Award 30 August, 2000).
- MTD Equity Sdn. Bhd. And MTD Chile S.A vs Republic of Chile, ICSID Case No. ARB/01/7 (Award 25 May, 2004).*
- Neer and Neer (U.S.A.) v. United Mexican States, General Claims Commission US-Mexico, 15 October 1926.
- LG&E Energy Corp. vs The Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/02/1, Decision on Liability, (Award October 3, 2006).
- Pantechniki SA Contractors and Engineers v. Albania, ICSID Case No. ARB/07/21 (Award of 28 July 2009).
- Rumeli Telekom A.S. and Telsim Mobil Telekomikasyon Hizmetleri A.S. vs Kazakhstan, ICSID Case No. ARB/05/16 (Award July 29, 2008).
- Robert Azanian vs Mexico, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2, (Award 1 November, 1999).
- Saluka Investments BV vs Czech Republic, UNCITRAL, at Para 302 (Partial Award 17 March, 2006).*
- Robert Azinian, Kenneth Davitian, & Ellen Baca v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/97/2.
- S.D Myers vs Government of Canada, 40 I.L.M 1408, UNCITRAL (Partial Award 12 November, 2000).
- Sempra Energy International vs Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/02/16 (Award 28 September, 2007).
- Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. vs United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/02, (Award 29 May, 2003).
- The Loewen Group Inc and Raymond L. Loewen vs United States, (Final Award 26 June, 2003).
- Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26.
- X vs Central European Republic, Stockholm Chamber of Commerce Case 49/2002, Final Award.